

**DR. BAYMİRZA HAYİT'İN
MİLLİ TÜRKİSTAN BİRLİK KOMİTESİ'NİN
TEŞKİLAT VE HABERLEŞME BÖLÜM BAŞKANI
OLARAK ORTADOĞU ÜLKELERİNDEKİ
FAALİYETLERİ**

Çağatay KOÇAR*

Öz

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'da yaşamakta olan Türkistanlı muhacirler arasında çıkan farklı görüşler nedeniyle bölünme gerçekleşmiş ve bunun neticesinde ayrı bir teşkilat kurulmuştur. Bolşevizme Karşı Mücadele Koordinasyon Merkezi'nin kurulması ile Milli Türkistan Birlik Komitesi'nin Teşkilat ve Haberleşme Bölümü Başkanı Dr. Baymirza Hayit muhacerette yaşamakta olan Türkistanlıları ziyaret ederek faaliyetlerin birlik içinde devam etmesi, Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele edilmesi ve Rus sömürgeciliğine karşı olduklarını beyan etmek için Mayıs 1953'te Ortadoğu ülkelerini ziyaret etmiştir. Makalede Hayit'in Suriye, Türkiye, Ürdün, Mısır, Suudi Arabistan ve Pakistan ziyaretinde yapmış olduğu faaliyetler hakkında geniş bilgi verilmektedir.

Anahtar kelimeler: Baymirza Hayit, Veli Kayyum Han, Milli Türkistan Birlik Komitesi, Ortadoğu Ziyareti, Türkistan.

***Dr. Baymirza Hayit's Activities In The Middle Eastern Countries
As The Head Of Organization And Communication Department Of The
National Turkestanian Unity Committee***

Abstract

After the Second World War, fractions occurred among Turkestanian émigrés living in Germany, due to difference of opinion, a separate organization was established the Coordinating Center for the Anti-Bolshevik Struggle. Dr. Baymirza Hayit, the Head of the Organization and Communication Department of the National Turkestanian Unity Committee, which was established during the Second World War, visited Turkestanian émigrés living abroad in countries in the Middle East in May 1953, to continue its activities in unity, to struggle for the independence of Turkestan, and to declare opposition to Russian colonialism.

* Araştırmacı Yazar.

This article presents detailed information about the activities of Hayit's visit in Syria, Turkey, Jordan, Egypt, Saudi Arabia, and Pakistan.

Keywords: *Baymirza Hayit, Veli Kayyum Khan, National Turkestanian Unity Committee, Middle East, Turkestan.*

Giriş

İkinci Dünya Savaşı sırasında kurulan Milli Türkistan Birlik Komitesi, ilk işi olarak Almanlara esir düşen Türkistanlıları esir kamplarından kurtarmak oldu. Esir kamplarında açlık, hastalık ve baskılara maruz kalan Türkistanlılar ilerleyen dönemde kamplardan kurtarıldılar. Türkistanlılar tedavi gördükten sonra sağlığına kavuşanlardan Türkistan Lejyonu kuruldu ve 181.402¹ Türkistanlı bu birliğe katılmıştır. Milli Türkistan Birlik Komitesi Başkanı Veli Kayyum Han, lejyondaki askerlere ve cephe gerisindeki işlerde çalışan Türkistanlılara hitaben 15 Haziran 1942 tarihinde Milli Türkistan Mecmuası'nı yayınlamaya başlamıştır. Ayrıca bu mecmua dışında Milli Edebiyat Mecmuası, haftalık olarak yayınlanan Yangi Türkistan Gazetesi ve Türkistan ile ilgili çeşitli eserler yayımlandığı bilinmektedir.²

Savaşı Almanya'nın kaybetmesinden dolayı Milli Türkistan Birlik Komitesi'nin Başkanı Veli Kayyum Han Nürnberg şehrinde kurulan Uluslararası Savaş Suçluları Mahkemesi'nde iki yıla yakın yargılandı ve aklandı. Savaş sonrası süreçte Milli Türkistan Birlik Komitesi'nin faaliyetleri belirli bir süre durmak zorunda kalmıştır. Veli Kayyum Han'ın aklanmasından sonra 1949 yılında komite faaliyetlerine tekrar başladı.

Savaş zamanında ve savaştan sonra Milli Türkistan Birlik Komitesi'nde faaliyette bulunan bazı kişiler Rusların Ağustos 1951 tarihinde Stuttgart şehrinde kurduğu Bolşevizme Karşı Mücadele Koordinasyon Merkezi'ne bağlılıklarını bildirerek komiteden ayrıldılar. Ayrılan kişiler Türkistan Milli Azatlık Komitesi'ni diğer bilinen adı ile Türkeli Komitesi'ni kurdular. Bu hareket Türkistanlılar için beklenmeyen bir olaydı ve bölünmeye neden oldu.³

Savaş sonrası başlayan Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği, Türkistan coğrafyası dışında yaşayan Türkistanlıların arasında birlik oluşmasını engellemek amacı ile aktif çalışmalar yürüttü. Özellikle Pakistan, Afganistan, Türkiye, Suriye, Ürdün, Mısır ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde Sovyet Rusya'ya yakın kişilerin ortaya çıktığı görülmeye başladı. Bu durumu gören Milli Türkistan Birlik Komitesi (MTBK), Sovyetlerin faaliyetlerini engellemek için Türkistanlıların yoğun olarak yaşamakta olduğu ülkelere komitenin Teşkilat

¹ Baymirza Hayit, *Turkestan im Herzen Euroasiens*, Studienverlag, Köln 1980, s. 103.

² *Milli Türkistan Mecmuası* 15 Haziran 1942 tarihinden 1975 yılına kadar belli aralıklarla yayınlandı. Toplam 134 sayı basılmıştır. *Milli Edebiyat Mecmuası* aylık olarak Ocak 1943 yılından Nisan 1945'e kadar toplam 28 sayının çıktığı tahmin edilmektedir. *Yangi Türkistan* adlı gazete 1942 yılından 1945 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüştür. Toplam 125 sayı çıkmıştır. Milli Türkistan Birlik Komitesi'nin yayınları hakkında daha geniş bilgi için bkz. Çagatay Koçar, "Milli Türkistan Birlik Komitesi'nin Yayınları", *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı 11. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi*, 10-16 Haziran 2013, Calalabat-Kırgızistan.

³ M.A.M., "Bolşevizmga Qarshi Kuraş Koordinasyon Markazi Haqında", *Milli Türkistan*, No: 82, Düsseldorf, Aralık 1952-Ocak 1953, s. 38.

ve Haberleşme Bölümü Başkanı Dr. Baymirza Hayit'i gönderdi.⁴ Dr. Hayit git-tiği ülkelerde Türkistanlıların MTBK'ye olan bağlılıklarını gözlemledi.

I. Suriye Ziyareti

Dr. Baymirza Hayit 28 Mayıs 1953 tarihinde Şam'daki Türkistanlıların yaptığı toplantıya iştirak etti. Toplantıya Şam'da bulunan Türkistanlıların çoğunluğu katıldı. Milli Türkistan Birlik Komitesi Teşkilat ve Haberleşme Bölüm Başkanı Dr. Baymirza Hayit, MTBK Başkanı Veli Kayyum Han'ın vekili olarak ilk önce geldiği Suriye'de yaptığı toplantıya Amman'daki MTBK Şube Başkanı Murat Han ve Nuriddin Can da misafir olarak katıldı.⁵

Toplantı Kur'an-ı Kerim okunarak açıldı. Davetliler Güzel Türkistan⁶ marşını söyledikten sonra konuşmalar başladı. Dr. Baymirza Hayit söz alarak, Milli Türkistan Birlik Komitesi Başkanı Veli Kayyum Han ve komite üyelerinin Türkistanlılara gönderdiği selamı ilettiler. Türkistanlıların bağımsızlık yolunda dış ülkelerde ve Türkistan'da yürüttükleri faaliyetler hakkında bilgi verdikten sonra MTBK'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında ve savaştan sonra yaptığı çalışmalar hakkında bilgi vermiştir:

"Veli Kayyum Han'ın İkinci Dünya Savaşı'nda Almanlara esir düşen binlerce Türkistanlı yiğitlerimizin esir kamplarından kurtarılmasında gösterdiği büyük fedakarlıkları hiçbir zaman unutulmayacak. Esir kamplarında aç, susuz, türlü hastalıklarla boğuşan ve baskı altında tutulan yiğitlerimizi büyük önder Mustafa Çokay ve Veli Kayyum Han'ın teşebbüsü ile kurtarıldı. Esir kamplarından kurtarılan Türkistanlı yiğitlerimiz birkaç hafta tedavi gördükten ve sağlıklarına kavuştuktan sonra Türkistan Lejyonu'na katılmak istediklerini bildirdiler. Böylece 150.000'den fazla yiğidimiz gönüllü olarak lejyona katıldı. Bu kahraman ve cesur yiğitlerimiz Sovyetlere karşı birkaç savaşa katıldı. Savaş sonlarına doğru onlar batı cephesine sevk edildiler."⁷

diyerek konuşmasını bitirdi.

Dr. Baymirza Hayit, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkistan'ın bağımsızlığı için yürütülen faaliyetlerin aralıksız devam ettiğini ve hür dünyada yaşamakta olan Türkistanlıların buldukları ülkelerde Milli Türkistan Birlik Komitesi'nin şubelerini açtıkları hususunda bilgi vererek; savaştan sonra birkaç yıl Milli Türkistan Dergisi'nin yayınlanmadığını belirtmiştir. Veli Kayyum Han, Nürnberg'de kurulan savaş suçluları mahkemesinde iki yıl yargılandık-

⁴ Baymirza Hayit'in hayatı hakkında daha geniş bilgi için bkz. Mehmet Saray, *Doğumunun 65. Yılında Dr. Baymirza Hayit Hayatı ve Eserleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1983; Kemal Özcan, *Dr. Baymirza Hayit'in Türkistan Araştırmaları ve Milli Mücadelesindeki Rolü*, Turan Kültür Vakfı, İstanbul 1996; Erol Cihangir, *Yeni Çağ Türkistan Tarihi Kaynakları ve Dr. Baymirza Hayit*, Turan Kültür Vakfı, İstanbul 2000.

⁵ "Şam'da Milli Türkistan Birlik Qomitasinin Şobasi Açıldı", *Milli Türkistan*, No: 85-86A, Haziran-Eylül 1953, s. 51.

⁶ Abdulhamit Süleyman Çolpan'ın Güzel Fergane adlı şiiri sonradan Güzel Türkistan olarak uyarlanarak İkinci Dünya Savaşı'nda Türkistan Leyyonu'nda ve savaştan sonra Türkistan cemaati arasında milli marş olarak okundu.

⁷ M. Azzam, "Suriyadaki Türkistanlılar Yigilişi", *Milli Türkistan*, No: 84A, Nisan-Mayıs 1953, s. 42.

tan sonra suçsuz bulunarak serbest bırakıldı. Milli sahadaki çalışmalara hemen başlayarak Türkistan'ın bağımsızlığı için faaliyetlerini devam etmiştir.

Dr. Baymirza Hayit'in konuşmasından sonra söz alan Şam'daki Türkistanlılar Cemiyeti'nin Başkan Yardımcısı Nuriddin Can, MTBK Başkanı Veli Kayyum Han ve komitede çalışanlara Şam'da bulunan Türkistanlıların selamını ileterek; "Suriye'deki bütün Türkistanlılar Milli Türkistan Birlik Komitesi'ne gönülden bağlıdırlar. Bağımsızlık yolunda atılacak her adıma ve her türlü yardıma hazırız."⁸ dedi. Bu açıklaması ile Suriye'de bulunan Türkistanlıların komiteye olan bağlılıklarını bildirdi. Toplantıya katılanlar MTBK'nin işlerinde başarılı olmasını Ulu Tanrı'dan dileyerek, komitenin yürütmekte olduğu bütün faaliyetlere gönülden katılacaklarını bildirdiler ve tebriklerini iletiler.

Şam'daki toplantının sonlarına doğru söz alan MTBK'nin Ürdün'deki Şubesi'nin Başkanı Murat Han, milli sahalarda yürüttükleri ve gelecekte yürütecekleri faaliyetler hakkında bilgi vererek, MTBK'ye olan bağlılıklarını bildirdi ve Ürdün'de bulunan Türkistanlıların düşüncelerini aktardı. Toplantı sırasında alınan kararla Şam'da MTBK'nin şubesi açılana kadar buradaki faaliyetleri yürütmesi için komitenin vekili olarak Abdullah Efendi seçildi.⁹ Dr. Baymirza Hayit'in katıldığı toplantı Komite adına oldukça verimli geçti. Türkistanlıların birlik ve beraberliğinin bölgede devam ettiği görüldü.

II. Türkiye Ziyareti

1. Adana Ziyareti

Dr. Baymirza Hayit Şam'daki temaslarını bitirdikten sonra 31 Mayıs 1953 tarihinde Türkiye'nin Adana şehrine geldi. Hayit'in bu ziyareti Adana'da bulunan Türkistanlılar tarafından olumlu şekilde karşılandı. Hayit, Veli Kayyum Han'ın, komite çalışanlarının ve Avrupa'da bulunan Türkistanlıların selamlarını iletti. Dr. Baymirza Hayit'i Mersin, Tarsus, Ceyhan, Osmaniye ve diğer bölgelerden gelen Türkistanlılar ve lejyonda kendisi ile beraber faaliyet gösteren kişiler karşıladı. Savaş günleri hatırlandı ve gözyaşları döküldü. Karşılaşma sırasında Türkistan'ın durumu hakkında kısa bir görüşme yapıldı.¹⁰

1 Haziran 1953 tarihinde Adana Türkistanlılar Yardımlaşma Derneği'nin Başkanı Dr. Rasih Özgen ile birlikte Dr. Hayit bir basın toplantısı düzenledi. 17 basın mensubunun katıldığı toplantıda Dr. Hayit MTBK'nin faaliyetleri ve Türkistan'daki durum hakkında bilgi verdi. Basın mensuplarının sorularını cevaplayan Hayit gördüğü ilgiden memnun kaldı.¹¹

Dr. Baymirza Hayit 2 Haziran 1953 tarihinde Dr. Rasih Özgen, Bayhan Alper, Ahmed Kuddusi Erdoğan, Bedri Hucent, Adbülhamit Koçar ve yörede bulunan Türkistanlılarla çeşitli konularda görüşmeler yaptı. Görüşmede

⁸ Azzam, "a.g.m.", s. 42.

⁹ "Şam'da Milli Türkistan Birlik Qomitasinin Şöbasi Açıldı", *a.g.d.*, s. 51.

¹⁰ "Milli Türkistan Birlik Qomitasinin Taşkilat va Ahbarat Bölim Başluginin Şarq Mamlakatlariga Sayahati va Caylardagi Muhacirlarimizin Yigilişlari, Çiqargan Qararlari", *Milli Türkistan*, No. 85-86A, Haziran-Eylül 1953, s. 34.

¹¹ "A.g.m.", s. 34.

Hayit Türkistan Lejyonu hakkında ve savaş sonrası Türkistanlıların durumu hakkında dinleyicilere bilgi verdi. Görüşmeye katılanlar Sovyet Rusya'nın emperyalizmine karşı birlikte hareket edeceklerini bildirerek MTBK'nin önderliğinde çalışmalarına devam edeceklerini açıkladılar. Komite'ye maddi ve manevi yardıma hazır olduklarını Hayit'e iletiler.¹²

Adana'da 19 Haziran 1953 tarihinde yapılan geniş kapsamlı toplantıya 500'den fazla Türkistanlı katıldı. Toplantıda konuşma yapan Dr. Baymirza Hayit, Türkistan'ın bağımsız ve bir olmasının öneminden bahsederek mücadele etmenin gerekliliği hakkında bilgiler verdi. Mücadele için gençlerin yetiştirilmesi ve ilerde Türkistan'ı yönetecek kadroların oluşturulmasından bahseden Hayit, maddi ve manevi yardımların bu konuda çok önemli olduğunu bildirdi. Bu konuda soydaşlık bağı olan Türkiye hükümetinin verdiği maddi ve manevi yardımların unutulmadığını bildirdi.¹³

Dr. Hayit'ten sonra söz alan Bayhan Alper, Adana'da bulunan Türkistanlıların bir ve beraber hareket ettiklerini bildirerek diğer ülke ve bölgelerde yaşayan Türkistanlıların bu durumu örnek almasını dilemiştir. MTBK'nin faaliyetlerine her türlü desteği vereceklerini bildiren Alper, *"Birliğimizi ne kadar güçlendirirsek mücadelemizde o kadar güçlü olur. Birliğimizi bozmaya düşmanın gücü yetmeyecek. Türkistan'ın bağımsızlığı için bütün gücümüzle mücadele edeceğiz."* diye konuşmasını tamamladı. Toplantıya katılan Türkistanlılar MTBK'nin Başkanı Veli Kayyum Han'ın ve komitenin her zaman yanında olduklarını belirterek verilecek bütün görevlere talip olduklarını bildirdiler. Kapanış konuşması için tekrardan söz verilen Dr. Hayit *"MTBK olarak bağımsızlık yolunda şimdiki gibi gelecekte de mücadele edeceğiz, bu mücadelemiz sonunda Türkistan'ımızı bağımsızlığa kavuşturacağız ve halkımız hür yaşayacak. Buna kavuşmamız uzak değildir."*¹⁴ diyerek konuşmasını tamamladı.

Dr. Hayit'in Adana temasları 21 Haziran 1953 tarihinde de devam etti. Yapılan toplantıyı açan Abdulhay Maksım Türkistanlı vatanın bağımsızlığı yolunda şehit olan Münevver Karı, Müftü Sadriddin Han, Enver Paşa, Mustafa Çokay, Çolpan ve diğer milli liderleri dinleyicilere hatırlattı. Daha sonra Türkistan istiklali uğrunda mücadele eden bu liderler için Kur'an-ı Kerim okutuldu. Abdulhay Maksım konuşmasında şöyle ifade eder:

"Türkistan'ın adı uludur ve sorunları pek çoktur. İstiklal verilmez, alınır. Türkistan bağımsızlığı için yüz binlerce kurban verildi. Elbet bunun karşılığını yakın gelecekte alacağız ve ebedi istiklalimize kavuşacağız. Bunun için canımızı ve malımızı vermeye hazırız. Bizim davamız haktr. Haklı olan geç olsa da kazanacaktır, buna inancımız tamdır. Biz hiçbir vakit ümitsizliğe düşmedik. Biz Türkistanlılar şehitlerimizin aziz ruhlarına saygı göstererek yemin ederiz ki davamız hak yoludur. Önderimiz Veli Kayyum Han'ın gösterdiği milli yoldur. Bağımsızlığımız için MTBK'nin yayın organı Milli Türkistan Dergisi yol göstericidir. Rus emperyalizminin beyazı da kızılı da

¹² "A.g.m.", s. 35.

¹³ "A.g.m.", s. 35.

¹⁴ "A.g.m.", s. 35.

*bizim düşmanımızdır. Kızıl sömürücülere nasıl nefretle ve gazapla bakıyor-
sak Beyaz Ruslara da aynı şekilde bakıyoruz. MTBK'nin yanında birlik
ve beraberlikte birleşerek bağımsızlık mücadelemizi devam ettireceğiz.*"¹⁵

Dr. Hayit görüşmenin kapanış konuşmasında Türklüğün beşiği olan Tür-
kistan'ın parlak şaşalı günlerinden ve Rus emperyalistlerin işgali sırasında
uğradığı facialardan bahsederek işgalci Ruslara karşı bağımsızlık mücadele-
sinde aktif olarak görev yapan Türkistanlıların çalışmaları hakkında bilgi ver-
di. MTBK'nin Rus emperyalizmine karşı bağımsızlık mücadelesi yürüttüğünü
ve Rus olmayan milletlerle de çalıştığını ayrıca yaptıkları faaliyetlerin Batı ve
İslam devletleri tarafından destek gördüğünü ifade etti. Dr. Hayit'in sözlerin-
den sonra görüşmeye katılan Türkistanlılar mücadelelerinden vazgeçmeye-
ceklerini bildirerek Veli Kayyum Han'a olan bağlılıklarını iletiler.¹⁶

Adana'daki Türkistanlılar MTBK ilgili olarak şu kararları aldılar:

1- Adana'daki Türkistanlılar olarak MTBK'nin Başkanı Veli Kayyum Han'ı
önder biliriz ve Komite'nin yanında olduğumuzu bildirerek her türlü milli va-
zifeyi yapmaya hazır olduğumuzu bildiririz.

2- Bağımsızlığımızı almak için bugüne kadar binlerce kurban verdik, fakat
mücadelemiz bağımsızlığımızı alıncaya kadar devam edecektir. Canımızı bu
yolda feda etmeye hazırız.

3- Türkistan halkı emperyalist bir devletin himayesi altında yaşamayı ka-
bul etmemektedir. Rus emperyalistlere karşı nasıl mücadele ettiğimize tarih
şahittir. Bizim için Rus'un kızılı da beyazı da birdir ve düşmanımızdır.

4- Milli birliğimizi bozmak isteyenlere ve Ruslarla işbirliği yapanlara kar-
şımız.

5- Türkistan halkını ezen ve katleden Ruslara karşı birliğimizi duyurmak
isteyen MTBK'ye bağlıyız.

6- MTBK'nin Adana'daki vekili olarak seçilen Bayhan Alper'i MTBK'nin ta-
nıyışını talep ediyoruz (Abdülhamit Koçar 1950 yılından başlayarak MTBK'nin
üyesidir).

7- Yurttaşlarımız arasında maddi ve manevi yardımlaşma ve kadro yetiştirme
faaliyetlerine önem verilmelidir.

8- Bizleri bağrına basan Türkiye Cumhuriyeti'ne ve halkına sonsuz şük-
ranlarımızı bildiririz.

9- Milli davamız Türkistan, bütün Türk ve İslam ülkelerinin hürriyeti, re-
fahı ve ilerlemesi davasıdır. Bugün yaşamakta olduğumuz Türkiye Cumhuri-
yeti'nin vereceği her türlü göreve hazırız.¹⁷

Bu kararlar toplantıya katılan 500'den fazla Türkistanlı adına seçi-
len isimleri aşağıda verilecek olan heyet imzalamıştır: Abdulhay Maksım
Türkistanlı, Abdülhamit Koçar, Mehmet Musa Mehcur, Murat Cengiz, Ab-
dulresul Turan, Asriddin Şüküri, Bayhan Alper, Kazakbay Pamir, Mehmet

¹⁵ "A.g.m.", s. 35.

¹⁶ "A.g.m.", s. 36.

¹⁷ H. Quyaş, "Türkistan Türk Muhacirlarining Maclisi", *Milli Türkistan*, No: 83A, Şubat-Mart 1953, s. 22-23.

Yunus Yural, C. Belgin, Abdulfettah Ahmadi, Hacı Mehmet Ayaz, Lütfullah Mahsum ve Mehmet Seyhan. Katipler ise Abdulhekim Koyaş ve Musa G. Miskun'dır.¹⁸

22 Haziran 1953 tarihinde Adana'daki Türkistanlılar Dr. Baymirza Hayit şerefine Çamlık olarak bilinen piknik alanında kalabalık bir topluluk huzurunda ziyafet verdi.¹⁹ İstiklal Marşı ve Güzel Türkistan Marşı hep bir ağızdan okunduktan sonra söz alan Dernek Başkanı Dr. Rasih Özgen, Adana'daki Türkistanlıların, Çukurova'nın düşman işgalinden kurtuluşunda oynadığı rolü ve Hacı Yoldaş'ın kahramanlıklarını anlatarak, *"Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele etmekte olan MTBK'ye gönülden bağlıyız, her türlü maddi ve manevi yardım vermek biz Türkistanlılar için kutsal bir görevdir. Türkistan'ın bağımsızlığı için her türlü fedakarlığa katlanan önderimiz Veli Kayyum Han'a olan bağlılığımızı bir defa daha beyan etmek isterim."* diyerek sözlerini tamamladı. Piknik alanında büyük kazanlarda pişirilen Türkistan Pilavı, davetlilere ikram edildikten sonra, Türkistan folklorundan örnekler sunuldu, şarkı ve türküler icra edildi. Aynı gün akşamı Dr. Baymirza Hayit, MTBK'nin Adana'daki vekili olan Abdulhamit Koçar ile özel bir görüşme yaptı. Abdulhamit Koçar, Adana'daki cemiyetin milli konularda yürüttüğü çalışmalar hakkında bilgi vererek, Komite'nin Adana'ya ayrıca önem vermesini ve komitenin gelecekteki faaliyetlerinin daha da aktifleştirmesini ve yayınlarının sürekli çıkmasını bildirdi.

Dr. Baymirza Hayit, MTBK'nin bir vekili olarak Adana'daki Türkistanlılardan gördüğü sıcak ilgiden ve verecekleri maddi ve manevi yardımlarından dolayı Komite adına şükranlarını bildirdi. Türkistanlıların milli sahalarda yürüteceği aktif faaliyetlerinden ümitli olduğunu ifade etti. Kısacası Dr. Baymirza Hayit, Adana'daki görüşmelerinden gayet memnun olarak ayrıldı.

2. İstanbul ve Ankara Ziyareti

Dr. Baymirza Hayit, Adana'da yürüttüğü çalışmalarından memnuniyetle ayrılarak 23 Haziran 1953 tarihinde İstanbul'a geçti. Burada Türkistanlı ak-sakallardan Abdullah Tevekkül Babur, Dr. Hekimcan Kaynar ve diğer Türkistanlı hemşehrileri ile görüşerek MTBK'nin faaliyetleri hakkında bilgi verdi. İstanbul'daki Türkistanlılar ile yapılan toplantıda M. Han MTBK'nin yürüttüğü faaliyetlerinden memnun olduklarını bildirdi. Türkistanlıların bağımsızlık mücadelesinde komiteyi desteklediklerini ve bir fikirde olduklarını beyan etti. İstanbul'daki Türkistanlılar adına 34 Türkistanlının imzaladığı kararları komiteye vermesi için Dr. Baymirza Hayit'e teslim edildi. Dr. Baymirza Hayit, İstanbul'da resmi makamlar ve basın mensupları ile görüşmeler yaptıktan sonra Ankara'ya geçerek İbrahim Yarkın, Sait Ali Ankara ve Mecit Okay ile görüşerek MTBK'nin milli sahalarda yürüttüğü faaliyetleri ile tanıştırdı ve onların MTBK'ye olan düşünceleri hakkında bilgi sahibi oldu.²⁰

¹⁸ "Milli Türkistan Birlik Qomitasinin Taşkilat", s. 37.

¹⁹ "A.g.m.", s. 35.

²⁰ "A.g.m.", s. 37.

III. Ürdün Ziyareti

Dr. Baymirza Hayit Türkiye görüşmelerinden memnun kalarak 25 Haziran 1953 tarihinde Ürdün'ün başkenti Amman'a geçti. Amman'daki Türkistanlılar Hayit'i ilgi ile karşıladılar. Hayit bölgedeki Türkistanlılara milli konularda bilgi verdi. Ürdün Kralı Hüseyin Ali'nin tahta geçmesi dolayısıyla MTBK'nin başkanına tebriklerini ilettiler. Ürdün Başbakanı Said Müftü'yü, Dışişleri ve İçişleri Bakanlıklarını ziyaret etti. Bu makamlara Ürdün'deki Türkistanlılara yaptıkları maddi ve manevi yardımlar için komitenin başkanı Veli Kayyum Han adına teşekkür etti. Amman'da basın toplantısı yaparak basın mensuplarına Türkistan'ın milli sorunları ve Türkistan Müslümanları ve İslam'ın müdafaası için yapılan mücadeleler hakkında bilgi verdi. Basın toplantısında verilen bilgiler Ürdün'deki gazetelerde ve Ortadoğu radyosunda duyuruldu.²¹

26 Haziran 1953 tarihinde MTBK'nin Amman'daki şubesinin davetiyle Ürdün'deki bütün Türkistanlıların katıldığı bir kurultay toplandı. Amman'daki Şube Başkanı Murat Han kurultaya gelenleri tebrik ederek açılış konuşması yaptı.

Dr. Baymirza Hayit meclisin açılışından sonra söz alarak Ortadoğu'ya yaptığı seyahatin amacını anlatarak komitenin başkanı Veli Kayyum Han'ın ve komite üyelerinin selamını ilettiler. Hayit sözünün devamında Türkistanlıların Türkistan'da ve muhacerette geçmişte verdikleri gelecekte verecekleri mücadeleler hakkında bilgiler verdi. Bilhassa II. Dünya Savaşı konusunda şu ifadeleri kullandı:

“Almanlara esir düşen yüz binlerce Türkistanlı, esir kamplarındaki ağır şartlardan; açlıktan, hastalıktan ve baskılardan kurtaran Atamız Veli Kayyum Han'ın verdiği mücadele sonucu onlar hürriyetlerine kavuştular. 150.000'den fazla Türkistanlı genç MTBK'nin milli bayrağı altında toplanarak, Türkistan'ın bağımsızlığı için savaş sonuna kadar Rus emperyalizmine karşı kahramanca çarpıştılar.”

MTBK'nin savaştan sonraki faaliyetleri hakkında bilgi veren Dr. Hayit sözünü tamamlar:

“Sizlerde başka yurttaşlarımızın yaptığı gibi MTBK'nin bu yerde şubesinin açılışında milli sahalarda yürüttüğümüz faaliyetlerde ve Ürdün halkına tanıtmada gösterdiğiniz gayretler büyük çabalardır. Yürüttüğünüz bu mücadeleyi Türkistan halkı ve MTBK unutmayacaktır. Yürütülen böyle kutsal hizmetler sonucu inşallah Türkistan'ımız bağımsızlığına kavuşacaktır.”²²

Dr. Hayit'ten sonra söz alan Amman'daki Şube Başkanı Murat Han, Ürdün'deki bütün Türkistanlılar adına Komite Başkanı Veli Kayyum Han'a gönderdiği selamlar için teşekkür ederek söze başladı. Ürdün'de yürütülmekte olan Türkistan Milli İstiklal Hareketi'nin birlik beraberlik içinde yapılmakta olduğunu belirtti ve MTBK'ye olan bağlılıklarını ilettiler. Ürdün'de yaşamakta olan Türkistanlılardan İbrahim Can, Hacı Kamaliddin Aka, Karı Zakir Aka ve

²¹ “A.g.m.”, s. 38.

²² “A.g.m.”, s. 38.

Lütfican söz alarak MTBK'ye faaliyetlerinden dolayı teşekkür ederek göreve talip olduklarını ilettiler.²³

Amman'da MTBK'nin yaptığı kurultayda alınan kararlar oy çokluğu ile kabul edildi. Bu kararlar şöyledir:

Ürdün'de yaşamakta olan Türkistanlılar MTBK'nin Amman'daki şubesini 04.03.1952 tarihinde açmaya muvaffak oldular.

1. Şubemizin merkezi MTBK'dir.

1.2. Komite bağımsızlık mücadelesinde yol göstericidir.

1.3. Komite'nin Başkanı Veli Kayyum Han'dır.

1.4. MTBK'ye geçmişten beri Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele etmekte ve Türkistanlıları bir bayrak altında toplamayı amaç edinmektedir.

1.5. MTBK'ye her türlü maddi ve manevi yardım yapılacaktır.

2. Türkistan'ı zorbalıkla işgal eden Ruslara karşı dini ve milli mücadelemiz ülkemiz bağımsızlığa kavuşuncaya kadar devam edecektir.

3. Bağımsızlık mücadelemizin yoluna engel olmaya çalışan Ruslar ve onların hamilerine şiddetle karşı çıkacağız. Yolumuzdan asla sapmayacağız.

4. MTBK'ye gönülden bağlı olduğumuzu bildiririz ve ondan başka teşkilat tanımadığımızı beyan ediyoruz.

Bir bayrak altında bir düşünceye sahip yoldan ilerleyeceğiz. Türkistan'ın bağımsızlığı için var gücümüzle mücadele edeceğiz. Bu kutsal gayeye erişmemiz için Ulu Tanrı yardımcımız olsun.

Ürdün'deki Türkistanlılar adına kararı imzalayanlar: A. Murat Han, İbrahim Can, Nuriddin Can, Lütfi Efendi, Hacı Haşim, Hacı Akram ve Karı (Hafız) Zakir'dir.²⁴

IV. Mısır Ziyareti

Dr. Baymirza Hayit Ürdün'deki temaslarını bitirdikten sonra 5 Temmuz 1953 tarihinde Mısır'a geldi. Dr. Hayit Mısır'daki temaslarında önce cumhuriyet ilan edildiği için MTBK adına yeni yöneticileri tebrik etti. Tarım ve Gıda Bakanı, Al-Azhar şeyhi, Al-Azhar Üniversite Rektörü, İslam Halklarını Kurtarma Cemiyeti'nin Reisi Mübaşşir Al-Terazi, Al-Azhar Müdürü Dr. Behay, Arap Ligası'nın Başkan Yardımcısı Şükri ve dini-siyasi yöneticilerle yaptığı temaslarda Türkistan'ın kurtuluşu için yapılan faaliyetler hakkında bilgi verdi. MTBK'nin bu mücadeledeki yerini görüşmelerde ilettiler.²⁵ Yapılan sohbetlerde Mısır'ın siyasi ve dini liderleri Türkistan'da bulunan kardeşlerine bağımsızlık yolunda muvaffakiyetler dilediler.

İslam Halklarını Sömürgecilerden Kurtarma Cemiyeti'nin 7 Temmuz 1953 tarihinde yaptığı toplantıya Dr. Hayit de davet edildi. Oturumu açan Said Mübaşşir Terazi, Dr. Baymirza Hayit'i MTBK Başkanı tarafından vekil olarak geldiğini bildirerek tebrik etti. Dr. Hayit toplantıda yaptığı konuşmada, Türkistan hakkında bilgiler verdi. Konuşması ilgi ile takip edilen Hayit cemiyet

²³ "A.g.m.", s. 39.

²⁴ "A.g.m.", s. 39.

²⁵ "A.g.m.", s. 40.

başkanı tarafından tebrik edildi.²⁶ Dr. Hayit'in Mısır'da yaptığı sohbetlerinde Türkistan bağımsızlık mücadelesi hususunda verdiği bilgiler basın tarafından servis edildi. Bunun neticesinde Mısır halkı Türkistanlıların verdiği mücadele ve MTBK'nin faaliyetleri hakkında bilgi sahibi oldular.²⁷

Dr. Hayit'in Kahire'de olduğu vakit 10 Temmuz 1953 tarihinde Türkistanlıların katılacağı bir kurultaya çağırıldı. Kurultayı açan Said Mübaşşir Han Mısır'daki Türkistanlıların milli sahada yürüttükleri faaliyetler hakkında bilgi verdi ve MTBK ile olan bağlılıklarını bir kez daha izah etti. Söz alan Dr. Hayit MTBK'nin çalışmaları ve yayınları konusunda bilgi verdi. Kahire'de yaşamakta olan Türkistanlılardan Muhammed Emin İslami, Mahmud ve Bekir Bey söz alarak MTBK'nin faaliyetlerinden memnun olduklarını dile getirdiler.²⁸

İttihadı Türkistan Cemiyeti'nin yöneticilerinden Şeyh Yunus MTBK'ye her türlü maddi ve manevi yardımın verilmesini ve Milli Türkistan Dergisi'ne abone olunmasını tavsiye etti. Kurultay biterken oy çokluğu ile şu kararlar alındı: "Mısır'daki İttihadı Türkistan Cemiyeti'nin merkezi Kahire'deki Türkistan Tekkesi'nde 10.07.1953 tarihinde yapılan kurultayda Türkistanlı muhacirler gönülden aziz vatanımız büyük Türkistan'ın tam bağımsızlığa kavuşması için çalışan MTBK yegane komite olarak tanıyor ve onun hizmetinde olduğumuzu bildiriyoruz." Bildiriyi imzalayan Türkistanlılar: kurultay reisi, Türkistanlıların İslam Halklarını Kurtarma Cemiyeti'ndeki vekili Said Mübaşşir Han Terazi, Muhammed Emin Mahmud, İbrahim Vasil, Muhammed Yunus, Nasrullah Terazi, Abulsayid, Muhammed Salih, Kasım Abulazim, Muhammed Can, Hacı Kasım Musa, Abdulahad, Muhammed Emin, Kamil Haşim ve Abdulrahim Mahmud.²⁹

V. Suudi Arabistan Ziyareti

Milli Türkistan Birlik Komitesi'nin Başkanı tarafından vekil olarak Ortadoğu ülkelerine gönderilen Dr. Hayit Mısır'daki temaslarını bitirdikten sonra 15 Temmuz 1953 tarihinde İslam dinince kutsal kabul edilen Suudi Arabistan topraklarına geldi. Cidde Havaalanı'nda 200'den fazla Türkistanlı tarafından karşılandı. Veli Kayyum Han ve Komite üyelerinin selamlarını ilettiler. Dr. Hayit otele yerleştikten sonra kendisini karşılayan Türkistanlılar ile MTBK'nin faaliyetleri hakkında sohbet etti. Konuşmasını "hareketimizin amacı Türkistan'ı Rus emperyalizminin işgalinden kurtarmak ve kutsal dinimizi komünistlerin baskılarından kurtarmaktır. MTBK Türkistan'da bağımsız Türk-İslam Devleti kurmak için mücadele etmektedir. İslam halklarının düşmanı Moskova emperyalizmidir"³⁰ diyerek tamamladı.

²⁶ "A.g.m.", s. 40.

²⁷ İslam Halklarını Hürriyete Kavuşturma Cemiyeti'nin 10 Ağustos 1953 tarihinde yaptığı toplantıda Said Mübessir Han Töre tarafından MTBK'nin Başkanı Veli Kayyum Han ve Teşkilat ve Haberleşme Bölüm Başkanı Dr. Baymirza Hayit'i Cemiyet'e şeref üyesi olarak alınmasını teklif etmiştir. Toplantıya katılanların çoğunluğunun oyları ile bu teklif kabul edilmiştir.

²⁸ "A.g.m.", s. 40.

²⁹ "A.g.m.", s. 40-41.

³⁰ Ahmad Tolqun - Zuhuriddin Erkin, "Milli Türkistan Birlik Qomitasinin Taşkilat va Ahbarat Bölim Başluginin Şarq Mamlakatlariga Sayahati va Caylardagi Muhacirlarimizin Yigilişlari, Çiqargan Qararlari (II)", *Milli Türkistan*, No. 87A, Ekim-Aralık 1953, s. 24.

Dr. Hayit'i Mekke, Medine, Taif ve diğer şehirlerden gelen Türkistanlılar ziyaret ederek onunla görüştüler. Cidde şehrinde bir gün kaldıktan sonra Dr. Hayit 16 Temmuz 1953 günü Mekke'ye geçti. İlk işi Harem-i Şerif'i ziyaret etmek oldu ve Kabe'yi tavaf etti. Harem-i Şerif kapısı önünde İshak Bek yüksek sesle: "Ya Allah ya Rahim, bugün güzel yurdumuz ve halkımız kan emici Rus Bolşevikleri eli altında ezilmektedir. Sen azad kıl ya Allah, sen kurtar, ya Allah sen bizlere kuvvet ver, ya Allah sen Müslümanlara acı, ya Allah sen biz vatan-sızlara rahim et" diye dua ettirdi. Toplanan Türkistanlılar İshak Bek ile beraber duaya katılarak MTBK ve Veli Kayyum Han için dileklerini belirttiler.³¹ Dr. Hayit'in ziyaret dönemi Hac mevsimine denk geldiği için kutsal bölgeye gelen Müslümanlara ve Türkistanlılara Türkistan hakkında bilgiler verildi. Konu ile ilgili bilgi sahibi olan kişiler Türkistan için ellerinden gelen her türlü desteği vereceklerini bildirdiler.

Dr. Hayit 22 Temmuz 1953 tarihinde Türkistanlı dini ve siyasi kişilerle birlikte resmi daireleri, hükümet yöneticilerini ziyaret ederek Türkistanlılara desteklerinden dolayı MTBK adına krala, dışişleri bakanına, emir ve yöneticilere teşekkür etti. Ziyaretler sırasında Türkistan hakkında bilgiler verildi. Arap gazeteleri bu ziyaretleri haber olarak yayınladı.³²

Dr. Hayit 25 Temmuz 1953 tarihinde birkaç Türkistanlı ile beraber Taif şehrine geçti. Onu Türkistanlı ulemalardan Altınhan Töre, İbn Yemin Karı Damla, Mirza Abdulkerim, İsmailcan ve Türkistanlılar karşıladı. Taif'te bulunan Türkistanlıların isteği ile bir toplantı yapıldı. Toplantıya yaklaşık 700 kişi katıldı. Dr. Hayit söz alarak: "Ben MTBK Başkanı Veli Kayyum Han'ın selamlarını getirdim. Sizlerin şimdiye kadar Rus emperyalizmine karşı mücadelede birlikte hareket ettiğiniz ve komiteye yardım ettiğiniz için teşekkür ederim. Ayrıca sizlere komite üyeleri dışında Mısır, Suriye, Ürdün, Türkiye ve Avrupa'daki Türkistanlıların selamlarını da iletmek isterim." diyerek konuşmasını yaptı. Dr. Hayit Komite'nin kuruluşundan bugüne kadar olan faaliyetleri hakkında bilgi vererek II. Dünya Savaşı sırasında Rus emperyalizmine karşı milli ordunun silahla düşmana karşı mücadele ettiğini belirtti.³³

Dr. Hayit'ten sonra söz alan Altınhan Töre, MTBK'nin izlediği yolun doğru olduğunu dini yönden de açıklayarak "MTBK'ye bağlıyız ve bu komiteden başka bir teşkilat tanımıyoruz. Milli bağımsızlık yolundaki mücadelemizi komite ile birlikte yürüteceğiz" diyerek sözlerini tamamladı.

Taif Valisi Amir Bin Mamur 28 Temmuz 1953 tarihinde Dr. Baymirza Hayit şerefine bir ziyafet verdi. Bu ziyafete Altınhan Töre, Taif Vali Yardımcısı Yusufcan Efendi, İsmailcan ve Türkistanlı aksakallar katıldı. Taif Valisi Amir Bin Mamur, Veli Kayyum Han'ın selamlarını ve dileklerini memnuniyetle kabul ederek MTBK'ye çalışmalarında başarılar diledi. Aynı gün akşam saatlerinde Taif'te bulunan Doğu Türkistanlı aksakallardan Hacı Habibullah, Hayitbek Hacı, Hamid Hacı, Muhittin Mahsum ve Ömer Hacılar tarafından düzenlenen

³¹ Tolqun - Erkin, "a.g.m.", s. 24-25.

³² Tolqun - Erkin, "a.g.m.", s. 25.

³³ Tolqun - Erkin, "a.g.m.", s. 25-26.

sohbete Dr. Hayit de davet edildi. Toplantıya Doğu ve Batı Türkistanlı ulemalar, aydınlar ve aksakalların bulunduğu 1500'den fazla kişi katıldı. Açılışta şehitler için Kur'an-ı Kerim okutuldu. Daha sonra Doğu Türkistanlı aydınlardan Sıdık Abdulkadir Hakim söz alarak konuşmasını şu şekilde yaptı:

“Hürmetli Dr. Bey ve aziz kardeşlerim!

Biz bu akşam önderimiz Veli Kayyum Han'ın vekili ve elçisi saygıdeğer Dr. Baymirza Hayit'i Hicaz'daki vatandaşlarımızın durumu ile tanışması için uzak ülkelerden buraya gelmesini sevinçle karşıladık. Bu yurttaşımızın vatan için bugüne kadar yaptığı hizmetlerini takdir ediyor teşekkürlerimizi bildiriyoruz. MTBK'nin vatani azat etmeye çalıştığını ve bu maksadına erişeceğine ümidimiz büyük. Vatan ve milletimizi işgalci Rus ve Çin zulmünden kurtarmak için var gücümüzle mücadele edeceğiz. Biz bugün hür bir ülkede yaşamaktayız, ne yazık ki ülkemiz ve halkımız esaret altında türlü işkencelere maruz kalmakta. Onların durumunu göz önüne aldığımızda acımız bir kat daha artmaktadır.

Bugün yurdumuzdaki vaziyet çok kötü cami, mescit ve medreselerimiz viran halde, 30.000.000'den çok Türk-Müslüman baskı altında dini ibadetlerini yapamamaktadır. Bizim vazifemiz vatanımızın azatlığı yolunda çok çalışmamız ve bu yoldaki faaliyetlerimizi geliştirmemiz. Bütün faaliyetlerimizi ve ahlakımızı Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerif'e uygun olarak yaparak birliğimizi sağlamamız ve MTBK'nin yanında durarak vatan-millet bağımsızlığı için gayret etmemiz gerek. Allah'tan güzel ülkemizin bağımsızlığa kavuşmasını diliyoruz.

Batı ve Doğu Türkistan demeden büyük Türkistan şiarını birlikte yürüterek, bir merkez etrafında hareket edersek, elbette bir başarıya ulaşırız. Beş vakit namaz bir Müslüman'a nasıl farz ise, İslamiyeti-milleti ve vatani düşman işgalinden kurtarmak da farzdır. Kısaca vatani, milleti ve İslamiyeti'i korumada gaflette olan kişi Tanrı huzurunda günahkârdır. İslam'da ezilen Müslüman'ı kurtarmak bütün Müslümanlara farz ve borç sayılır.

Yaşasın Türkistan'ın gelecekteki bağımsızlığı!

Yaşasın MTBK!

Kahrolsun Rus ve Çin emperyalistleri!”³⁴

Sıdık Abdulkadir Hakim'den sonra söz alan Dr. Baymirza Hayit MTBK'nin yaptığı ve yapacağı faaliyetler hakkında bilgi vererek konuşmasını şu şekilde yaptı:

“Bugün aranızda MTBK Başkanı Veli Kayyum Han'ın vekili ve bir yurttaş olarak samimi duygularıyla siz azizlere başkanımızdan, komite çalışanlarından, Avrupa, Türkiye, Suriye, Ürdün, Mısır, Afrika ve başka ülkelerde yaşamakta olan Türkistanlıların samimi selamını ve saygılarını getirdim. Dünyanın türlü yerlerinde yaşamakta olan Türkistanlılar sizlerle beraberdir. Sizlerin yaptığı milli mücadeleyi gönülden destekliyorlar. Bilhassa MTBK'nin başkanı ve komite sizlere maddi ve manevi yardımlarınız

³⁴ Tolqun - Erkin, “a.g.m.”, s. 26-27.

İçin teşekkür ediyor. Milli davamızı dünyaya duyurmada sizler inançlı dayanağımızsınız. Sizlerin bağımsızlık yolunda yapmakta olduğunuz fedakârlığı milli mücadele tarihimiz elbette yazacaktır. Bugünkü toplantı ve ziyafeti benim için düzenlediğiniz için ayrıca teşekkür ederim. Fakat bu toplantımızı vatanın bağımsızlığı ve halkımızın azatlığı için vatan içinde ve dışında silahlı-silahsız mücadele eden 5.700.000 şehidimize ayrıca şimdi kahramanca mücadele eden vatandaşlarımızı anmaya ve onların şereflerine ithaf edilsin.

Kılıcı koluma alarak Kur'an-ı Kerim'i tutarak vatanın bağımsızlığı ve halkımızın azatlığı için içtiğim ant benim için büyük şereftir. İçtiğim andı uygulamak hakiki şereftir. Komitenin her bir üyesi Türkistan'ın bağımsızlığı yolunda andına yürekte bağlıdır.

MTBK'nin esas maksadı Türkistan'ı yabancı devlet işgalinden kurtararak İslam esaslarına uygun bağımsız Türk-İslam Devleti kurmaktır. Türkistan bağımsızlığa erişinceye kadar mücadelemiz devam edecektir. MTBK'nin milli mücadele hareketinin ana gayesi parçalanmaz, bölünmez büyük Türkistan'ın bağımsızlığıdır. Biz yalnız BÜYÜK TÜRKİSTAN kelimesine inanırız. Çünkü onun halkı, milleti, tarihi, medeniyeti, dini, dili ve gelenekleri ayrıdır. Komite Türkistanlıların siyasi merkezidir. Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele eden Komite her bir muhacirin yardımına hazırdır. Komite Türkistan'ın milli sorunlarından başka hiçbir devletin iç ve dış işleri ile ilgilenmemektedir.

Sizlerin de bildiği gibi birlik ve beraberlik neticesinde başarıya ulaşılır. Ağlama ve inleme ile başarıya ulaşmak mümkün değildir. Bağımsızlık mücadelesi sırasında zamanı geldiğinde kan da dökülecektir. Bağımsızlık için mücadele etmezsek gözyaşlarının bir faydası olmayacaktır.

Yurttaşların ben bu ülkeye gelerek sizlerle tanıştım. Hür olduğunuzu görmem sevincimi bir kat daha arttırdı. Suudi Arabistan kralı ve yönetimine sizlere gösterdiği her türlü maddi ve manevi yardım için şükranlarımı bildiririm.³⁵

Söz alan Altınhan Töre, ayet ve hadislerde vatan sevgisinin ne kadar önemli olduğunu belirterek: “Vatan sevgisi imandan gelir. Vatan bağımsızlığı için düşmana karşı mücadele etmek İslam'da farzdır. MTBK vatanın bağımsızlığı için mücadele etmektedir. Bizim yegane siyasi komitemiz MTBK'dir. Biz Suudi Arabistan'da yaşamakta olan Türkistanlılar komiteye sadıq ve komitenin gittiği yoldan gitmeye yeminimiz var.”³⁶ diyerek konuşmasını tamamladı.

Taif'teki ziyaretini tamamlayan Baymirza Hayit birkaç dostuyla beraber 2 Ağustos 1953 tarihinde Cidde'ye gelerek veliaht Amir Suud'u ziyaret ederek, Türkistan hakkında bilgi verdi. Oradan 3 Ağustos 1953 tarihinde Mekke'ye geçerek Milli Türkistan Mektebi Müdürü Parsa Hoca Kadı Babani'yi ziyaret etti ve talebelerle kısa bir sohbet yaptı. 7 Ağustos 1953 tarihinde Medine'ye geçerek peygamber efendimiz Hz. Muhammed'in kabrini ziyaret etti ve Ne-

³⁵ Tolqun - Erkin, “a.g.m.”, s. 28-29.

³⁶ Tolqun - Erkin, “a.g.m.”, s. 29.

beviye Camisi'nde namaz kıldı. Medine'deki Türkistanlılarla görüşerek fikir alışverişinde bulunan Hayit basın toplantısı düzenledi.³⁷

1. Dr. Baymirza Hayit'in Hac İbadeti

Suudi Arabistan'da yaşayan Türkistanlı ulemalardan Abdulkerim Hacı, Altınhan Töre, İbn Yemin Karı ve diğer din adamları ile 21 Ağustos 1953 tarihinde Dr. Baymirza Hayit Mina-Arafat'a çıkarak çadırda konakladı. Arafat'ta vakfe yaparak müzdelifeye geçti. Orada akşam ve yatsı namazını kılarak Mina'ya geçti ve şeytan taşladı. Oradan Mekke'ye geçerek Harem-i Şerif'te Ka-be'yi tavaf etti. Hac ibadetine yerine getiren Hayit hacı oldu. Aynı gün İslam dünyasının bazı liderleriyle ve Mısır Cumhurbaşkanı General Necip'i ziyaret etti. Akşam İslam aleminin ileri gelenleri ve basın mensuplarını davet ederek Türkistan'ın içinde bulunduğu durum hakkında bilgi verdi. Mavi ve kırmızı renklerden oluşan ortasında ok-yay olan Türkistan bayrağı bulunan çadıra Mısır, Irak, Pakistan, Suriye, Hindistan, Türkiye, Ürdün, Filistin, Seylan, Burma, Afganistan, Sudan, Umman ve başka ülkelerden Hac'a gelen Müslümanların vekilleri ve ileri gelenleri davet edildi. Sohbet başlamadan önce komite hakkında kısa bir bilgi verilerek Dr. Hayit tanıtıldı.³⁸

Dr. Baymirza Hayit davetlilere Türkistan'ın coğrafyası, tarihi, medeniyeti, gelenek ve göreneklerinden bahsederek yetiştirdiği İslam alimlerini ve onların faaliyetleri hakkında kısa bilgiler verdi. Türkistan'ın Rus emperyalistleri tarafından işgal edilmesinden sonra ahalinin başına gelen her türlü faciadan bahsederek şunları söyledi:

"Bugün 30 milyon Türkistanlı Müslüman esarettedir ve dış dünya ile ilişkileri yoktur. İnsan hak ve hukukundan mahrum edilmiş durumdadır. İslam dini tamamen yasaklanmış vaziyettedir. Türkistan halkı bağımsızlığı ve dinini korumak için 5 milyon 700 bin ferdini kurban verdi. Biz bugün Türkistan'ı ve halkını kurtarmak için yılmadan çalışmaktayız. MTBK ve onun reisi Veli Kayyum Han önderliğinde mücadelemizi devam ettirmekteyiz."³⁹

Dr. Hayit'in bu sözleri Altınhan Töre, İbn Yemin Karı tarafından Arapça ve Urducaya tercüme edildi. Arafat Dağı'nda yapılan bu sohbet İslam dünyasının çeşitli yerlerinden gelen misafirlerin oldukça ilgisini çekti. Iraklı Amcad az-Zahavi söz alarak, Türkistan hakkında kısaca bilgi verdikten sonra, Türkistan ahali için Müslümanların mücadele etmesi gerekliliğinden bahsederek, "Biz bugün bu yerde Hac ibadetini yapmak için yarım milyon Müslüman toplandık. Türkistan halkının çektiği ızdırabı Birleşmiş Milletlere müracaat ederek bildiririm ve yardım isteyelim." diyerek konuşmasını yaptı ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na telgraf çekilmesini sağladı.⁴⁰

Gönderilen telgraf şu şekildedir: "Biz Mekke'ye gelen hacılar sizlere müracaat ederek, Sovyet Rusya'nın Türkistan halkına yapmakta oldukları vah-

³⁷ Tolqun - Erkin, "a.g.m.", s. 29.

³⁸ Tolqun - Erkin, "a.g.m.", s. 29.

³⁹ Tolqun - Erkin, "a.g.m.", s. 29.

⁴⁰ Tolqun - Erkin, "a.g.m.", s. 30.

şiliklerine, Türkistan'da insan hakkına hukukuna saygı gösterilmediğine ve uluslararası toplumdaki tecrit edildiğine karşı tedbir alınmasını arz ederiz.” Bu telgrafa Irak, Mısır, Pakistan, Suriye, Türkiye, Afganistan, Umman, Filistin, Burma, Zambiya, Ürdün, Sudan, Seylan ve Hindistan vekilleri imza attılar. Ayrıca telgraf Arap Birliği, Al-Ahram ve Al-Mısır gazetelerinde ve diğer yayın organlarında neşredildi.⁴¹ Yapılan toplantı büyük ilgi topladı, hacı olan Müslümanlar Türkistan'ın sorunları hakkında fikir sahibi oldular ve yardıma hazır olduklarını belirttiler.

Hacı olan Dr. Hayit 26 Ağustos 1953 tarihinde Hac'a gelen İslam halklarının ileri gelenleriyle özel bir sohbet yaptı. Dr. Hayit'in sözleri Arap diline tercüme edildi. Mekke'de Türkistanlılar aynı gün akşamı Hacı olan Hayit'e veda yemeği düzenlediler. Türkistanlılar bu ziyaret sırasında alınan kararları büyük bir memnuniyetle kabul ettiklerini beyan ettiler. Bölgedeki Türkistanlılar adına konuşan Musacan Bey Komite Başkanı Veli Kayyum Han'a komite çalışanlarına ve Hayit'e yaptığı hizmetler için teşekkür etti.⁴²

2. Suudi Arabistan'daki Türkistanlıların Aldığı Kararlar

Hac münasebeti ile 19 Ağustos 1953 tarihinde Arafat Dağı'nda bulunan Mekke, Medine, Taif, Cidde şehirlerinde bulunup Pakistan, Hindistan, Türkiye ve başka ülkelerden gelen Türkistanlılar büyük bir toplantı düzenledi. Bu toplantıya Dr. Baymirza Hayit de katıldı. Toplantıda Türkistanlılar, MTBK'ye olan bağlılıklarını şu kararlar ile gösterdiler:

1- MTBK ve başkanı Veli Kayyum Han'ın var gücü ile Türkistan'ın bağımsızlığı için çalıştığını takdir ediyor, başarılar diliyoruz.

2- Türkistanlıların bağımsızlığa kavuşması için MTBK'nin çalıştığına inanıyoruz. Biz, komitenin faaliyetlerini kalpten destekliyoruz. Komiteyi, milli merkez olarak kabul ediyoruz.

3- Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadelede, ülkemizi işgal eden düşmanlarımızın dışardaki vekilleri ile işbirliği yapan Türkistanlıları yani halkımızın menfaatini sömürgecilere satanları hain diye ilan ediyoruz. Milli merkezimiz komitemizden her tür renkteki düşmanlarımızla ittifak yapmamasını istiyoruz, yürüttüğü milli yoldan sapmaması gerektiğini belirtiyoruz.

4- Türkistan'ın milli bağımsızlığı için manevi yönden yardım veren bütün İslam alemi ve Batılı devletlere şükranlarımızı bildiriyoruz. Biz Türkistanlılar nerede olursak olalım Türkistan'daki Müslüman biraderlerimizden hak ve haklarını korumak için mücadele edeceğiz. Yaşadığımız ülkenin kanunlarına riayet edeceğiz. Onların iç ve dış siyasetine samimi şekilde uyacağız. Ülkemizin bağımsızlığı için yılmadan çalışacağız.

5- Biz Türkistanlılar Müslüman biraderlerimizden ülkemizdeki Müslümanların Rus ve Çin esaretinden kurtarılmasında MTBK'ye maddi ve manevi yardım vermesini arzu ediyoruz. Bütün dünyadaki Müslümanların mutlulukları için Allah'a duacıyız.

⁴¹ Tolqun - Erkin, "a.g.m.", s. 30.

⁴² Tolqun - Erkin, "a.g.m.", s. 30.

6- MTBK'nin yürüttüğü siyasetini uygun buluyor ve her zaman verilecek vazifeyi yerine getirmeye çalışacağız. MTBK'nin düşmanlarını kendi düşmanımız, dostunu kendi dostumuz olarak kabul edeceğiz. Şimdiye kadar MTBK'nin etrafında toplanmayan Türkistanlıları bir merkez etrafında toplanmasını sağlayacağız.

7- MTBK'nin Türkistan'ın bağımsızlığı için yürüttüğü siyasetini ve mücadelesini takdir ediyor, onun yanında olduğumuzu beyan ediyoruz. MTBK'nden işbu kararlarımızı Milli Türkistan mecmuasında ve tercüme edilerek başka yayın organlarında da neşredilmesini arz ederiz.⁴³

Suudi Arabistan'daki Türkistanlılar adına bu kararı belirtilen kişiler imzaladılar: Said Mübeşşir Han Töre, İbn Yemin, Hacı Numan, Abdulaziz, Mirza Abdülkerim ve Hacı Abdurrahman.⁴⁴

VI. Pakistan Ziyareti

Dr. Baymirza Hayit Hacı, Suudi Arabistan'daki ziyaretini 6 Eylül 1953 tarihinde tamamlayarak aynı gün gece uçakla Pakistan'a doğru yola çıktı. Ertesi sabah 7 Eylül 1953 tarihinde Karaçi'ye ulaştı. Karaçi'deki Türkistanlılar, onu havaalanında sevinçle karşıladılar. Ayaküstü kısa süren bir sohbette, Dr. Baymirza Hayit, MTBK Başkanı ve komite üyelerinin samimi selamlarını ilettiler ve MTBK'nin faaliyetleri hakkında kısaca bilgi verdi.⁴⁵

Aynı gün öğleden sonra Dr. Baymirza Hayit, Karaçi'deki Türkistanlıların düzenlediği toplantıya katıldı. Orada yaptığı konuşmada, Avrupa ve Ortadoğu ülkelerinde MTBK şubelerinin açıldığını ve yürüttükleri faaliyetleri hakkında bilgi vererek şunları söyledi:

“Bütün şubeler ve muhacirlerimiz MTBK'nin gösterdiği yolda milli bağımsızlık için çalışmaktalar. Türkistanlılar, yaşamakta oldukları ülkelerin iç ve dış siyasetlerine karışmadan yalnız Türkistan istiklali için mücadele etmekte. Bizim esasi gayemiz, Türkistan'ı Rus ve Çin emperyalizminden kurtarmaktır. Bu mücadelemizde, Rus muhacirleri ile anlaşmamız mümkün değildir. Rus muhacirleri ve Çin Hükümeti, muhacerette yaşamakta olan Türkistanlılara yaklaşmaya ve onlarla işbirliği yapmaya çalışmaktalar. Milli davamızı yürütebilmek için onlarla işbirliği yapmamız mümkün değildir. Çünkü her türlü düşüncedeki Rus ve Çin emperyalistlerinin gayesi ve siyaseti aynıdır. Onların maksadı Türkistan'ı sömürmek ve hakim olmaktır.”⁴⁶

Karaçi'deki Türkistan Muhacirler Birliği merkezinde 18 Eylül 1953 tarihinde bir toplantı düzenlendi. Karaçi'deki Türkistanlıların katıldığı toplantının açılışını birlik başkanı yaptıktan sonra Pakistan'daki Türkistanlıların milli sahalarda yürüttüğü çalışmalar hakkında bilgi verildi. Ondan sonra söz

⁴³ “Saudi Arabiyada Çıkarılan Qarar”, *Milli Türkistan*, No: 87A, Ekim-Aralık 1953, s. 30-32.

⁴⁴ “A.g.m.”, s. 32.

⁴⁵ H.T. (Pakistan), “Karaçıda Maclis”, *Milli Türkistan*, No. 87A, Ekim-Aralık 1953, s. 32.

⁴⁶ “A.g.m.”, s. 32.

alan Dr. Baymirza Hayit, Türkistan sorunları, tarihi, medeniyeti ve bağımsızlığı için yürütülen mücadeleler hakkında malumat verdi. Toplantıya katılan Türkistanlılar, MTBK'nin maksadını ve gittiği yolu kalpten desteklediklerini bildirdiler. Abdulgafur Bey'in, Vatan Sana adlı şiiri toplantıya katılanlar tarafından ilgi ile dinlendi. Toplantı iyi bir şekilde sona ererken vatan, millet bağımsızlığı için her daim mücadele edileceği hep bir ağızdan beyan edildi.⁴⁷

Karaçi'deki Türkistanlı Muhacirler Birliği'nin Aldığı Kararlar

Türkistanlı Muhacirler Birliği, 18 Eylül 1953 tarihinde, Dr. Baymirza Hayit'in katıldığı toplantıda, belirtilen kararlar alındı:

1- MTBK milli azatlık hareketimizi müspet şekilde yürütmektedir. Bundan dolayı gurur duyuyoruz ve Komite Başkanı Veli Kayyum Han'a, komite üyelerine ve komiteye yardımcı olanlara şükranlarımızı bildiriyoruz.

2- MTBK'nin yolundan gitmeyen her türlü gruplara karşıyız.

3- Bizler MTBK'nin Başkanı Veli Kayyum Han'ın ve komitenin, milli azatlık hareketimiz hakkında vereceği her türlü göreve hazırız.

4- Bizler Rusya ile her türlü sahada işbirliği yapma karşıyız, onlarla işbirliği yapanları vatan haini olarak görürüz.

5- MTBK'nin tuttuğu milli yolu ve siyasi mücadelesini uygun buluyoruz. Türkistanlıları bir bayrak altında toplayan milli merkezdir. Komitenin, milli sahada yürüttüğü faaliyetine yardım vermek her bir Türkistanlının kutsal borcudur.

6- Milli Türkistan Mecmuası'nu ve onda yayınlanan makaleleri Pakistan halkına tanıtmak için bu mecmuanın Urdu dilinde tercüme edilmesini arzu ediyoruz. Bunu gerçekleştirmek için maddi katkıda bulunmaya hazırız. MTBK'nin bu konuda izin vermesini arz ederiz.

7- Bütün yurttaşlarımızın MTBK etrafından toplanmasını, milli sahadaki faaliyetimizi desteklemelerini istiyoruz. Ayrıca türlü aldatıcı fikirdeki kişilere inanmamaları, MTBK'ye bağlı olmaları gerekli olduğunu bildiriyoruz.

8- Aldığımız bu kararların Milli Türkistan Mecmuası'nda yayınlanmasını arz ederiz.⁴⁸

Bu kararlara Karaçi'de yaşayan Türkistanlılar adına belirtilen kişiler imzaladılar: Hacı Parpi (Birlik Başkanı), Arifcan (Birlik Katibi), Yarmuhammed, Cora Karı (Botaköz), Abdulraşit, Abdulveli, Muhammed Emin Can, Hamid Han, Mahmut Can, Ömer Han, Corabay, Heybetullah, Yoldaşbay, M. Resul, Said Ahmet Lagani, M.H. Hamid, Abdulmomin Yolbasar, Sabir Mübarek, Abdulrauf Can, Müslüm Bay, Momin Can, Azam Haşimi, Hacı Abdulhalik, Salih Can Karı (Hafız), Sefer Bay, Momincan Bay, İsamiddin, Seyfiddin ve Hacı M. Aka.⁴⁹

Dr. Baymirza Hayit, Karaçi'deki görüşmelerini bitirdikten sonra Pakistan'ın Peşavur ve Lahor şehirlerinde yaşamakta olan Türkistanlılarla görüş-

⁴⁷ "A.g.m.", s. 32.

⁴⁸ "A.g.m.", s. 33.

⁴⁹ "A.g.m.", s. 33-34.

mek üzere yola çıktı. Peşavur ve Lahor'da Türkistanlılarla yaptığı görüşmelerde, MTBK'nin yürüttüğü faaliyetleri hakkında bilgi vererek yaptıkları ve yapacakları çalışmalar konusunda geniş malumat verdi. Buradaki Türkistanlılar da MTBK'ye ve Veli Kayyum Han'a olan bağlılıklarını bildirerek teşekkürlerini iletiler.

VII. Basında Dr. Baymirza Hayit'in Ortadoğu Ziyareti

Dr. Baymirza Hayit'in, Ortadoğu ülkelerine yaptığı ziyaret basında geniş yankı buldu. Büyüklerimizden aldığımız bilgilere göre, o tarihlerde Türkiye'de yayınlanan gazeteler, bu konuda geniş bilgi vermişlerdir. Amman'da yayınlanan Al-Jazira Gazetesi'nin 30 Haziran 1953 tarihli sayısında Dr. Baymirza Hayit'in gazete idaresini ziyaret ettiği, burada Türkistan konusunda ve ayrıca MTBK hakkında bilgi verdiği yazılır.⁵⁰ Al-Yavm adlı gazetenin 24 Mayıs 1953 tarihinde yayınlanan sayısında, "1942 yılında Berlin'de Bolşevik hâkimiyetine karşı Türkistan'ın istiklali için Mücadele Komitesini kuran Veli Kayyum Han tarafından vekil olarak ülkemize gelen Dr. Baymirza Hayit, idaremizi ziyaret ederek Türkistan bağımsızlığı için yürütülen faaliyetler hakkında bilgi verdi." diye ziyaret hakkında haber yapılmıştır.⁵¹ Al-Ürdün Gazetesi'nin 30 Haziran 1953 tarihli yazısında, Dr. Baymirza Hayit'in, MTBK adına, Türkiye, Suriye ve Ürdün'ü ziyaret ettiği yazılır. Dr. Hayit Sovyet Rusya tarafından Türkistan'ın işgal edildiği ve halkının esaret altında ezildiği konusunda bilgi vermiştir.⁵²

Karaçi'de 22 Ekim 1953 tarihinde Dr. Baymirza Hayit bir basın toplantısı düzenler. Basın toplantısına katılan Pakistanlı basın mensuplarına, Türkistan hakkında bilgi vererek MTBK'nin Türkistan bağımsızlığı için yürüttüğü faaliyetleri hususunda geniş bilgi verildi. Bu bilgiler basın tarafından halka yansıtıldı. Karaçi'de yayınlanan Makasid adlı gazetenin 27 Ekim 1953 tarihli sayısında Türkistan ve Onun Vaziyeti başlıklı makalede Dr. Baymirza Hayit'in basın toplantısında Türkistan hakkında verdiği bilgiler yayınlandı. Makalede, Türkistan tarihi, medeniyeti, siyasi ve iktisadi durumu, halkının yürüttüğü milli mücadelesi, MTBK'nin kuruluşu, gayesi ve Rus emperyalizmine karşı yürüttüğü mücadeleler hakkında bilgi verildi.⁵³ Dr. Baymirza Hayit, Suriye, Mısır ve Suudi Arabistan'da basın toplantıları yaparak Türkistan hakkında geniş bilgi verdi ve bu bilgiler basında da geniş yer buldu.

Sonuç

MTBK Başkanı Veli Kayyum Han'ın, Ortadoğu ülkelerine vekil olarak gönderdiği Teşkilat ve Haberleşme Bölüm Başkanı Dr. Baymirza Hayit'in ziyareti, buralarda yaşamakta olan Türkistanlılar arasında büyük sevinçle karşılanmıştır. Düzenlenen toplantılarda konuşan Dr. Baymirza Hayit, MTBK'nin faaliyetleri hakkında vatandaşlarını bilgilendirmiştir. Toplantı ve görüşmeler

⁵⁰ "Türkistan Milli Azadlıq Harakati İslam Matbuatlarında", *Milli Türkistan*, No: 85-86A, Haziran-Eylül 1953, s. 42.

⁵¹ "A.g.m.", s. 43.

⁵² "A.g.m.", s. 43.

⁵³ "Pakistandan Habar", *Milli Türkistan*, No: 87A, Ekim-Aralık 1953, s. 41.

gayet samimi bir havada geçmiştir. Dr. Baymirza Hayit, ziyareti esnasında ve sonrasında MTBK'nin şubeleri Suriye, Ürdün, Mısır, Suudi Arabistan, Pakistan, Irak ve Türkiye'de açıldı. Buralarda yaşamakta olan Türkistanlıların milli sahalarda yürüttükleri faaliyetleri ziyaret sonrası hayli hızlanmış. Türkistanlılar, MTBK'ye olan bağlılıklarını bildirmek için çeşitli etkinliklerde bulundular. Hayit ziyaretinde bulunduğu ülkelerinin devlet adamları, dini ulemaları ve kamu yetkilileri ile görüşmeler yapmıştır. Ürdün Başbakanı Said Müftü, Dışişleri ve İçişleri Bakanlıkları ile birlikte olmuştur. Mısır'da Tarım ve Gıda Bakanı, Al-Azhar şeyhi, Al-Azhar Üniversite Rektörü, İslam Halklarını Kurtarma Cemiyeti'nin Reisi Mübaşşir Al-Terazi, Al-Azhar Müdürü Dr. Behay, Arap Ligası'nın Başkan Yardımcısı Şükri, ayrıca Suudi Arabistan'da Taif Valisi Amir Bin Mamur ve veliaht Amir Suud'u ziyaret etmiştir. İslam dünyasının liderleriyle ve Mısır Cumhurbaşkanı General Necip ile görüşmeler yapmıştır. Mekke'de (Harem-i Şerif'te) Türkistan bayrağı bulunan çadira Mısır, Irak, Pakistan, Suriye, Hindistan, Türkiye, Ürdün, Filistin, Seylan, Burma, Afganistan, Sudan, Umman ve başka ülkelerden Hac'a gelen Müslümanların vekilleri ve ileri gelenleri ile görüşme fırsatı olmuştur. Görüldüğü üzere Hayit'in Ortadoğu ziyaretinde dini ve siyasi yöneticilerle görüşmüş ve Türkistan'ın Rus esaretinden kurtulması için çalışmalarda bulunmuştur.

Kaynaklar

- AZZAM, M.: "Suriyadaki Türkistanlılar Yigilişi", *Milli Türkistan*, No. 84A, Nisan-Mayıs 1953.
- CİHANGİR, Erol: *Yeni Çağ Türkistan Tarihi Kaynakları ve Dr. Baymirza Hayit*, Turan Kültür Vakfı, İstanbul 2000.
- HAYİT, Baymirza: *Turkestan im Herzen Euroasiens*, Studienverlag, Köln 1980.
- H.T. (Pakistan), "Karaçıda Maclis", *Milli Türkistan*, No. 87A, Ekim-Aralık 1953.
- KOÇAR, Çağatay: "Milli Türkistan Birlik Komitesi'nin Yayınları", *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı 11. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi*, 10-16 Haziran 2013, Calalabat-Kırgızistan.
- M.A.M.: "Bolşevizmga Qarshi Kuraş Koordinasyon Markazi Haqında", *Milli Türkistan*, No. 82, Düsseldorf, Aralık 1952-Ocak 1953.
- "Milli Türkistan Birlik Qomitasinin Taşkilat va Ahbarat Bölim Başluginin Şarq Mamlakatlariga Sayahati va Caylardagi Muhacirlarimizning Yigilişlari, Çiqargan Qararlari", *Milli Türkistan*, No. 85-86A, Haziran-Eylül 1953.
- ÖZCAN, Kemal: *Dr. Baymirza Hayit'in Türkistan Araştırmaları ve Milli Mücadelesindeki Rolü*, Turan Kültür Vakfı, İstanbul, t.y.
- "Pakistandan Habar", *Milli Türkistan*, No. 87A, Ekim-Aralık 1953.
- "Qahiradan Habar", *Milli Türkistan*, No. 87A, Ekim-Aralık 1953.
- QUYAŞ, H.: "Türkistan Türk Muhacirlarining Maclisi", *Milli Türkistan*, No. 83A, Şubat-Mart 1953.
- SARAY, Mehmet: *Doğumunun 65. Yılında Dr. Baymirza Hayit Hayatı ve Eserleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1983.
- "Saudi Arabiyada Çıqarılğan Qarar", *Milli Türkistan*, No. 87A, Ekim-Aralık 1953.
- "Şamda Milli Türkistan Birlik Qomitasinin Şobasi Açıldı", *Milli Türkistan*, No. 85-86A, Haziran-Eylül 1953.
- TOLQUN, Ahmad - ERKİN, Zuhuriddin: "Milli Türkistan Birlik Qomitasinin Taşkilat va Ahbarat Bölim Başluginin Şarq Mamlakatlariga Sayahati va Caylardagi Muhacirlarimizning Yigilişlari, Çiqargan Qararlari (II)", *Milli Türkistan*, No. 87A, Ekim-Aralık 1953.
- "Türkistan Milli Azadliq Harakati İslam Matbuatlarında", *Milli Türkistan*, No. 85-86A, Haziran-Eylül 1953.

Ekler

Dr. Baymirza Hayit şerefine verilen ziyafetten sonra Adana Seyhan Gölü kıyısında toplu fotoğraf çekilen Türkistanlılar (Adana, Haziran 1953)

19.12.78
Hürmetli Çarşatay Bîş,
Sizi ve ailenizi yeni yıl ile tebrik ederim. Sizlere bar zavaan kullt-saadat ve faydalarını Allah hakkımızla selavet sağlasın!
Sizden bir örneğinizi bur. Sizze zahmat kılmasa Radio Kütüphanesinde "Voprosy ekonomiki" № 8 1978, sahife 38-48, E. S. Maneviç kışafasından bir Estokopiya yubortkasına seminar edim duffeni yardımınız için hazırlanan rahmet da bildiriz. Hürmetlerim ile Baymirza

Dr. Baymirza Hayit
Durlacher Straße 23
D-5000 Köln 91 (Charmant)
Telefon 02 21 895378
19.12.78
Hürmetli Çarşatay Bîş,
Sizi ve ailenizi yeni yıl ile tebrik ederim. Sizlere bar zavaan kullt-saadat ve faydalarını Allah hakkımızla selavet sağlasın!
Sizden bir örneğinizi bur. Sizze zahmat kılmasa Radio Kütüphanesinde "Voprosy ekonomiki" № 8 1978, sahife 38-48, E. S. Maneviç kışafasından bir Estokopiya yubortkasına seminar edim duffeni yardımınız için hazırlanan rahmet da bildiriz. Hürmetlerim ile Baymirza

Hürmetli Çarşatay Bîş ve ailenize,
Es ist für mich ein schönes Ereignis, in diesem Jahr 70 zu werden. Diesen Lebensabschnitt möchte ich gerne im kleinen Kreis mit meinen Freunden und Verwandten am 18. Dezember 1987 ab 19.30 Uhr feiern. Hierzu lade ich herzlich ein. Wir treffen uns im Restaurant Stadthalle Köln-Mülheim, Jan-Wellen-Str. 2, Köln-Mülheim, Tel. 02 21/62 20 96. Mit herzlicher Verbundenheit Baymirza Hayit
Zwanglose Kleidung. Wir bitten um Antwort. Durlacher Str. 23, 5000 Köln 91, Tel. 02 21/89 53 78
20.10.1987

Dr. Baymirza Hayit Adana Türkistanlılar Yardımlaşma Derneği Yönetim Kurulu ve Üyeleriyle (Adana, Haziran 1953).
Fotoğraftakiler: 1. Mustafa Özgen, 2. Ahmet Kuddusi Erdoğan, 3. Dr. Rasih Özgen (Dernek Başkanı), 4. Dr. Baymirza Hayit,
5. Abdulhekim Kuyas, 6. Mehmet Yural, 7. Mahmut Cengiz, 8. Hacı Gulam Yassa, 9. Ömer Türe, 10. Erges Yeşilyurt, 11. Mehmet Seyhan
12. Abdulhay Maksım Türkistani, 13. Abdulhamit Koçar.

Hürmetli: Abdulhamid Bey ve Yusuf hanım !
Mubarek Kurban Bayramınızı candan
tebrik ederiz. Bu şerefli bayram müna-
sebetiyle siz ve siz gibi dostlarınıza Allah'tan
her zaman baht-saadetler dilerizinde bulunacağız.
Her yerde ve her zaman kalbim ve gönüm
siz ve sizler ile buradadır. Var-ve sağ
olunuzlar!
Her zamanki hürmetlerim ile
Baymirza Hayit ve ailesi
1.12.76

Muhtaram Çağatay Bek,
yubargan "Türkistan Sesi" macmuaz ve Sovyet
gazetelerindeki töhmatlardan nushalar için
rahmat bildiramen, Yubargan materyallerinizin
hamması ham biz için paydalıdır. Birisinden millf
tuyumuz için, başqasından esa düşmanın tuyjula-
rını örganış için mühimdir. Bundan keyin ham
Sovyet fikirlerini örganib barsaniz yahşi boladi.
Men sovyetlernin hamma gazeta va macmualarini
oqumaymen (çünkü qiymat pullidirlar).
Hanimga qalbi salamlar. Adanaga yozsaniz mendan
Ana-Babanizga qalbi salamlar bildiriniz.
Salam va hürmatlarim bilan
25.10.1987
siznin
Baymirza Hayit
İslâm and Turkestan under Russian Rule,
isimli asarım neşir etildi. Dostlarga salam.
Prospektan Ziyaddin Bekga yubargan edim.
Allahga şükür bu asarını bu yıl idara etbildik.

*Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarafından Eylül 1988 tarihinde düzenlenen Türkoloji Kongresi'nde.
Soldan sağa: Selahattin Tolkun, Çağatay Koçar, Dr. Baymirza Hayit ve Fuat Turgut*

*Altınaklı Çağatay Koçar
Sovyetler Birliği
Sovyetler Birliği*

VATANİMİZİN ZİYARAT ETGİN EDİM
(12-25.VII.1992)

Vatan ve Hürriyet! Bu iki söz özünü bilgen adamlar için muqaddas manâ, mas'uliyet qaynâsı, Allahın insanlar qalbiga ilâve etgen cân parçasıdır. Vatan ve unig azadlığı için harakatta bolmaq ba'zilarimiz için forz bolsa, ba'zilarimiz için bir gap va vatan niğâbi astidagi savdâ-çayâvçılığın bir ifâdasıdır. Hammimiz vatan-sevarlarimiz, lakin hammimiz ham vatanparvarlar emasmiz. Bunday onlaş va onlaşınig sababi bilan maşûl bolmaq bu yazuvimni vazifesi emâsdir.

Men ham vatansevarlar va vatanparvarlar arasında millî azadlıq maydanda bolib keldim. Buni heç kimsa inkâr etmasa kerak. Türkistan istiqlâli için küğâda kimniq qanday roli bolganlığını kelâkta tarihçilerden örgänimiziz emkin.

Vatan dardiga muftalâ bolib istiqlâl davâsida bolar ekannen, halâimizni istiqlâle erişecekliğige şübhalanmadan yaşadım va işladim. Ammâ, vatanimiz qaşon öz mustaqilligige erişecekliğini bilmas edim.

52 yildan artiq bir davirni vatanımızdan tağqarida yaşadım va ilâq cabhasi işinda boldım. Bu davirden 2 yıl, 6 ay, 12 kun azadlıq cabhasi işinda boldım. Güzil Armiyada hizmet, uruş, harbi-havayınig menâsız parçası boldı. 15-nçi Mart 1942 da Millî azadlıq asirlik, bunun bir këriniği edi. 15-nçi Mart 1942 da Millî azadlıq cabhasigä kirdim va va vâqıtan heri, bu cabhadan çıqib ketmadım.

Türkistan masalalaridagi, Komünizm - Sovet diktaturasını va bunig bilan ikizak bolgan Rusyo-Şovenizmini ..... kıp asabiñ aldı. Bunig için sovet propogandasınıñ başzabiga ugradım. Çalınğa kiritä bilgen materyallor asasında aytaalamanki, men sovet-lorinig hücumları astıda qalğan va ulardan kıp zarbalar alğan bir mühacir fikir adamı bolib maydanda tursım. Eski sovet tarihçileriden örgändimki, sovetler mengä qarşı eñ azında 1000 dan artıq, kitob, risalo, maqalalar, televizyon kërâtmaları va radiolarda eşitdiriler toğki etganlar, sovet propogandasınıñ yolğanlarını ifâda etecek bir eser ham yazmadım.

Sovet tuzuminiñ mengä qarşı cıddıf yolğan propogandası Gorbacov daviriniñ keyingi yıllarında, 1989-nçi yildan itibaren, bir az yumşamağa başlagan edi. Bu esa mengä qarşı miş-mişlernig davâmli bolmasa da, lekin liginig ifâda etmeydi. Eski kabi töhmätler davâmli bolmasa da, lekin sovetlernig propogandacıları ara-sıra harakatta bolib kelgen ediler. Mesalan, Sentabir 1989 da İstambulda Türkistanlılarınig, qurultayı çağırılğan edi. Özbekistan Sovet Vassallik memuriyatiniñ "Sovet Özbekistani" gazetasi 15. Dekabr 1989 da Döveş Ali ismi astıda

*Altınaklı Çağatay Koçar
Sovyetler Birliği
Sovyetler Birliği*

VATANİMİZİN ZİYARAT ETGİN EDİM
(12-25.VII.1992)

Vatan ve Hürriyet! Bu iki söz özünü bilgen adamlar için muqaddas manâ, mas'uliyet qaynâsı, Allahın insanlar qalbiga ilâve etgen cân parçasıdır. Vatan ve unig azadlığı için harakatta bolmaq ba'zilarimiz için forz bolsa, ba'zilarimiz için bir gap va vatan niğâbi astidagi savdâ-çayâvçılığın bir ifâdasıdır. Hammimiz vatan-sevarlarimiz, lakin hammimiz ham vatanparvarlar emasmiz. Bunday onlaş va onlaşınig sababi bilan maşûl bolmaq bu yazuvimni vazifesi emâsdir.

Men ham vatansevarlar va vatanparvarlar arasında millî azadlıq maydanda bolib keldim. Buni heç kimsa inkâr etmasa kerak. Türkistan istiqlâli için küğâda kimniq qanday roli bolganlığını kelâkta tarihçilerden örgänimiziz emkin.

Vatan dardiga muftalâ bolib istiqlâl davâsida bolar ekannen, liginizni istiqlâle erişecekliğige şübhalanmadan yaşadım va işladim. Ammâ, vatanimiz qaşon öz mustaqilligige erişecekliğini bilmas edim.

52 yildan artiq bir davirni vatanımızdan tağqarida yaşadım va ilâq cabhasi işinda boldım. Bu davirden 2 yıl, 6 ay, 12 kun azadlıq cabhasi işinda boldım. Güzil Armiyada hizmet, uruş, harbi-havayınig menâsız parçası boldı. 15-nçi Mart 1942 da Millî azadlıq asirlik, bunun bir këriniği edi. 15-nçi Mart 1942 da Millî azadlıq cabhasigä kirdim va va vâqıtan heri, bu cabhadan çıqib ketmadım.

Türkistan masalalaridagi, Komünizm - Sovet diktaturasını va bunig bilan ikizak bolgan Rusyo-Şovenizmini ..... kıp asabiñ aldı. Bunig için sovet propogandasınıñ başzabiga ugradım. Çalınğa kiritä bilgen materyallor asasında aytaalamanki, men sovet-lorinig hücumları astıda qalğan va ulardan kıp zarbalar alğan bir mühacir fikir adamı bolib maydanda tursım. Eski sovet tarihçileriden örgändimki, sovetler mengä qarşı eñ azında 1000 dan artıq, kitob, risalo, maqalalar, televizyon kërâtmaları va radiolarda eşitdiriler toğki etganlar, sovet propogandasınıñ yolğanlarını ifâda etecek bir eser ham yazmadım.

Sovet tuzuminiñ mengä qarşı cıddıf yolğan propogandası Gorbacov daviriniñ keyingi yıllarında, 1989-nçi yildan itibaren, bir az yumşamağa başlagan edi. Bu esa mengä qarşı miş-mişlernig davâmli bolmasa da, lekin liginig ifâda etmeydi. Eski kabi töhmätler davâmli bolmasa da, lekin sovetlernig propogandacıları ara-sıra harakatta bolib kelgen ediler. Mesalan, Sentabir 1989 da İstambulda Türkistanlılarınig, qurultayı çağırılğan edi. Özbekistan Sovet Vassallik memuriyatiniñ "Sovet Özbekistani" gazetasi 15. Dekabr 1989 da Döveş Ali ismi astıda

Dr. Baymirza Hayit dostlarıyla beraber evimizde (Münih, 1990).
Fotoğraftakiler: 1. Settar Ali Babazade, 2. Abdullah Hocaoğlu, 3. Timur Kocaoğlu, 4. Prof. Dr. Mehmet Saray, 5. Dr. Baymirza Hayit, 6. Nigar Kocaoğlu, 7. Ziyaeddin Babakurban, 8. Enver Hocaoğlu, 9. Çağatay Koçar.

Ekim-Kasım-Aralık 2007 tarihli Güzel Türkistan adlı dergide Dr. Baymirza Hayit'in vefatı nedeniyle kaleme aldığım yazı.

*Dr. Baymirza Hayit Adana'ya yeni gelen Türkistanlılarla
(Bu fotoğraf şimdiki Gazipaşa Bulvarı Celalettin Seyhan Okulu civarında çadırda kalan Türkistanlılar - Haziran 1953).*

*Dr. Baymirza Hayit Adana Seyahatinde.
Soldan sağa: Dr. Rasih Özgen, Binbaşı Nimet Özulu ve Dr. Baymirza Hayit milli kıyafetle (Adana, Haziran 1953)*

*Dr. Baymirza Hayit ile sohbet esnasında
(Münih, Şubat 1996)*

Not: Fotoğraf ve belgeler yazı sahibinden izinsiz kullanılamaz.